

HİTABETTE TEMEL İLKELER

İÇİNDEKİLER

- Hitabet Kavramı
- Hitabette Benimsenecek Temel İlkeler
- Hitabette Temel İlkelere Uymanın Önemi
- Hitabete Etki Eden Faktörler
- Hitabette Uzak Durulacak Temel İlkeler

HEDEFLER

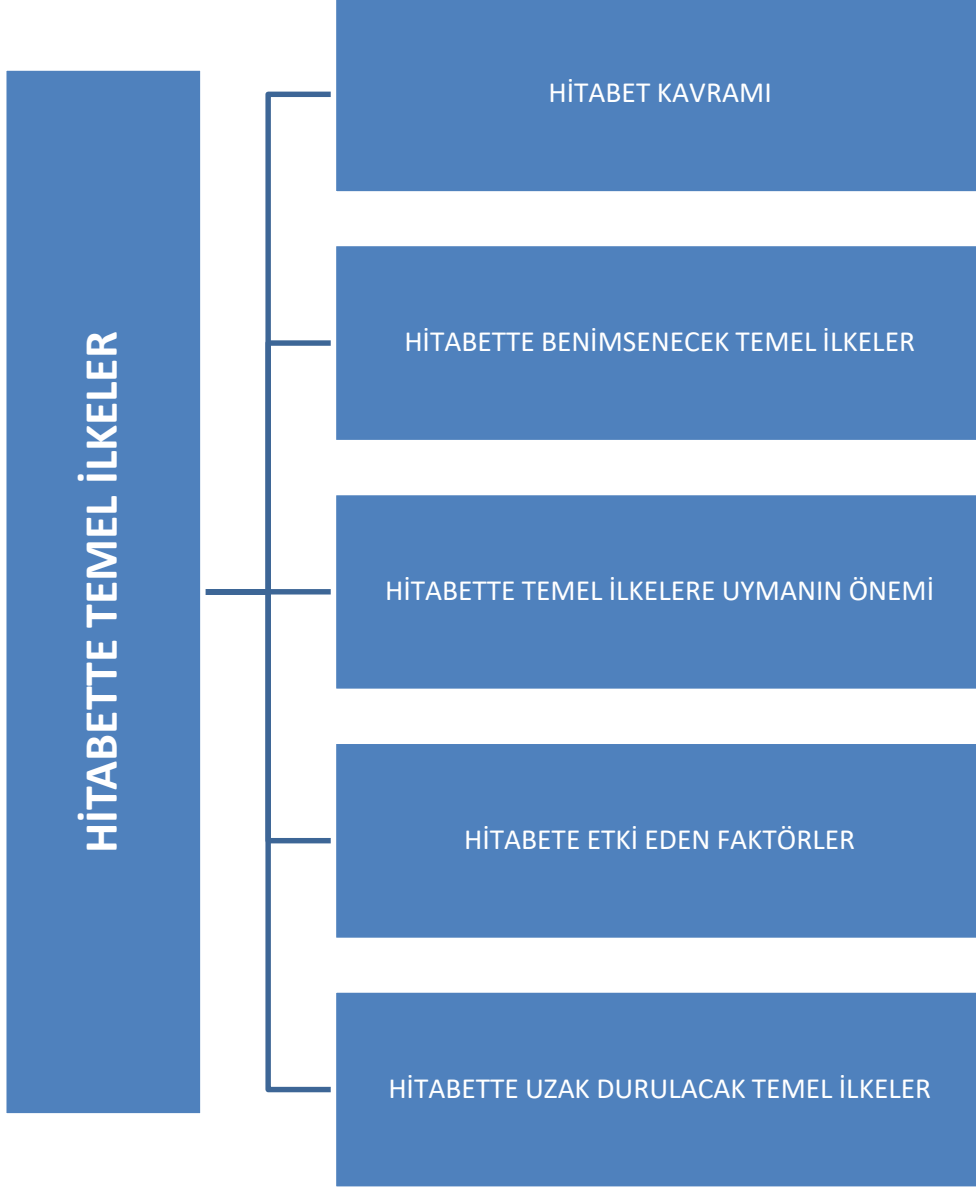
- Bu üniteyi çalıştıktan sonra;
  - Hitabet kavramını tanımlayabilecek,
  - İyi bir konuşmanın nasıl olması gerektiğine dair fikir edinebilecek,
  - Hitabette temel ilkelere uymanın önemini kavrayabilecek,
  - Hitabete etki eden faktörleri öğrenebilecek,
  - Hitabette uzak durulması gereken ilkeler hakkında bilgi sahibi olabileceksiniz.

Atatürk Üniversitesi
Açıköğretim Fakültesi

SÖZLÜ İLETİŞİM VE HİTABET Doç. Dr. Ahmet Sait ÖZKUL

ÜNİTE 9

GİRİŞ

Güzel sanatlar içinde yer alan ve amacı insanları ikna etmek olarak nitelenen *hitabet* bir söz sanatıdır. Sözü güzel söylemenin karşılığı; bir anlayışı bir düşünceyi yaymak ve onu dinleyicilere benimsetmek demektir. Bu düşünceleri kabul ettirmek için de en önemli koşullardan biri, sözün etkili ve güzel söylenmesidir. *İşi ve konumu ne olursa olsun her insan, muhakkak yaşamının herhangi bir evresinde herhangi bir nedene bağlı olarak az sayıda da olsa güzel söz söylemeye ihtiyaç hissedebilir.* Bu nedenle hitabet, çok eski tarihlerden günümüze, bilinen ve değer verilen edebî bir türdür (Serarslan, 2006). Bu noktada insanın hitabet sanatına gerek bireysel gerekse sosyal açıdan ihtiyaç duyduğu söylenebilir.

Nitekim *güzel konuşma yeteneğine doğuştan sahip olan veya bunu sonradan edinen kişiler, çevrelerindeki insanları kısa sürede etkileme potansiyeline sahiptirler.* Bunun yanında kendi düşüncelerini ve duygularını ifade edebilme yeteneklerinin bir sonucu olarak, muhatap oldukları insanlar tarafından kabul görürler. Hatta güzel konuşma sanatını hakıyla icra eden bu insanlar sosyal veya arkadaş ortamlarının aranan isimleridirler. Buldukları ortamlarda konuşurlarken insanlar onları merkeze almak ve yanlarında/yakınlarında bulunmak isterler (Topçuoğlu ve Özden, 2012). Çünkü güzel konuşmak bir sanattır. Güzel konuşma yeteneği olan ve bunu etkin kullanan kişi ise adeta insanları etki altına alma gücüne sahiptir. Herhangi bir sohbet ortamında, güzel bir konuşma yapmak ve dinleyenlerin inanmalarını sağlamak, yani onları ikna edebilmek için güzel konuşma sanatının en ince noktalarının bilincinde olunmalıdır. Çünkü insanın aklını kullanma sanatı olarak da nitelenen tüm ilimlerin en üstün seviyeye gelmesine, düşüncelerin ve duyguların muhataplara en güzel bir şekilde anlatılmasına, hitabet sanatının katkısı büyüktür (Sönmez, 2016).

Hitabet, ilim ve sanat alanlarının gelişmesine katkı sağlamasının yanında, insanın bireysel ve sosyal hayatının birçok safhasında da etkilidir. Çünkü insanın hem özel hem de iş hayatında, kendisini kabul ettirebilmesinin ve başarısının sırlarından biri de güzel konuşma becerisine sahip olmaktır. Özellikle çalışma yaşamında kişinin başarıyı elde edebilmesi için az bir zamanda karşısındakine kendisini tanıtmaya, işiyle alakalı bilgi ve becerilerini göstermeye yetkin olması şarttır. Bu yetkinliğin gerçekleşebilmesi insanın konuşma becerisine sahip olmasıyla yakından ilgilidir. Bununla beraber insanın özel hayatında da huzur ve mutluluğu yakalayabilmesinin, ailesiyle, arkadaşlarıyla iletişim kurabilmesinin yolu da güzel konuşma becerisine sahip olmaktan geçmektedir (Topçuoğlu ve Özden, 2012). Dolayısıyla hitabetin, ilimlerin ve sanatların iyi noktalara gelmesine yardımcı olurken insan hayatına da olumlu yönden katkı sağladığı söylenebilir.

Bu üniteye ilk olarak; hitabet kavramı hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonra hitabette benimsenecek temel ilkeler ve bu ilkelere uymanın önemi ele alınmaktadır. Daha sonra ise hangi faktörlerin hitabeti etkilediği konusu üzerinde durulmaktadır. Son olarak hitabette uzak durulması gereken noktalara dair bilgiler aktarılmaktadır.

İnsanlarda var olan düşünceler, duygular, arzular, sevinçler ve üzüntüler söz vasıtasıyla gelişir.

HİTABET KAVRAMI

İletişim; temel beceriler, düşünce, anlatım, duygu, haber, uzaklık ve etki gibi birçok kavramı içeren çok boyutlu, karmaşık ve karşılıklı olarak gerçekleşen bir anlaşma sürecidir. İletişim sürecinin bir sonucu olarak insanlar; anlamları ifade eden kelimelerle, tavırlarla, sembollerle, jest ve mimiklerle, renk ve şekillerle anlaşılır. Bu anlaşmanın meydana gelmesini sağlayan faktörlerden en etkili ve sürekli olanı ise sözdür. İnsanlarda var olan düşünceler, duygular, arzular, sevinçler ve üzüntüler söz vasıtasıyla gelişir. *İnsanların toplum hâline gelmesini sağlayan ve hem toplumu hem de bireyleri yükselten sözdür.* Söze karışmamak veya susmak şuurun/aklın/bilincin yok olmasına sebep olmaktır. Mantık, zihin, zekâ ve düşüncenin anlatım yolu, söz ile mümkündür. İyiliği ve kötülüğü aynı anda hücrelerinde barındıran ve zihnin ifade aracı olan dil, görevi olan söylemeyi gerçekleştirince; öğreticilik görevini üstlenir, motive eder, insanın hayatında sevgi ve dostluk ortamlarının oluşmasına katkı sağlar. Bir fikri ifade edebilmek amacıyla söylenen kelimeler dizisi olan söz, aslında kişileri bir araya getirmekten öte özellikle kitle iletişim aygıtları vasıtasıyla milyonları da etkileyebilir. Tam da bu noktada *söz, en kusursuz formunu ve en güçlü anlatım yeteneğini hitabette bulmaktadır.* Bu nedenle yaptıkları konuşmalarla; toplumları etkileyen, bir yol açan, kitleleri arkalarında sürükleyen ve bir dönemi kapatıp yeni bir dönem açanlar her zaman hitabetten güç almışlardır (Sönmez, 2016).

Bir ülkede söz ve düşünce hürriyetinin, toplanma serbestliğinin, demokratik bir yönetim sisteminin ve ortamının varlığı, hitabetin gelişmesi ve ilerlemesi için gerekli şartlardandır. Hitabetin ilk, yaygın ve güzel örnekleri Yunanistan ve Roma'da ortaya çıkmıştır. Bu noktada Çiçero ve Demosten gibi ünlü hatiplerin ülkelerindeki ortamdaki olumlu yönde etkilendiği söylenebilir. Hitabet halk topluluklarını aydınlatma, siyaset konusunda terbiyesini yükseltme ve birçok olumlu yöne çekebilme özelliğine sahip olmakla beraber anarşi ve isyanın gerçekleştirilmesi özelliğini de içerisinde barındırmaktadır. Bu açıdan hitabet, dikkatli bir şekilde kontrol edilmesi gereken iki tarafı keskin bir kılıca benzetilir (Serarslan, 2006). Bu benzetme, hitabetin yönetsel ve sosyal açıdan toplulukları etkileme gücünün önemine dair ipucu vermektedir.

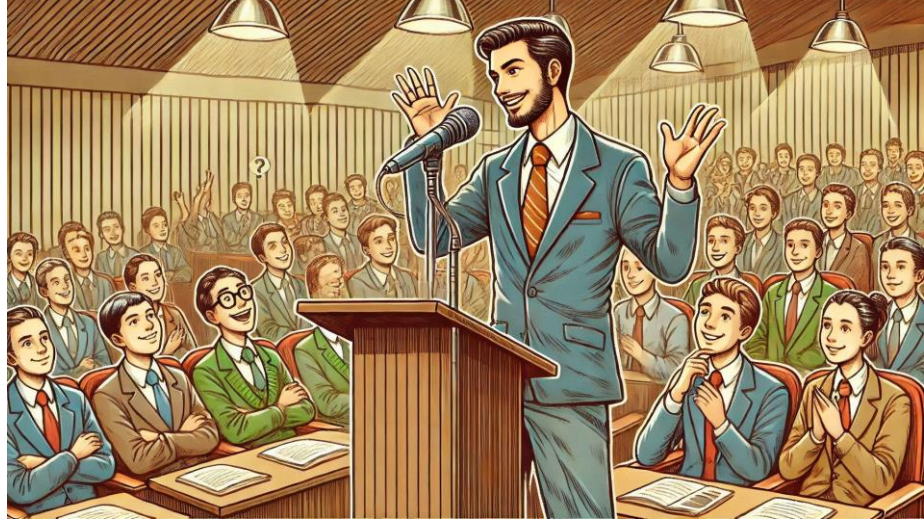
Nitekim hitabet, *etkili söz söyleme sanatı* olarak tanımlanır. Hitabet sanatı sayesinde bir topluluk karşısında duygu ve düşünceler doğru, güzel ve etkili bir biçimde ifade edilebilir ve bir anlayışın-fikrin yayılması sağlanabilir. İnsanlar yaşları, işleri ve konumları ne olursa olsun, hayatlarının herhangi bir anında, herhangi bir nedenle topluluk karşısında konuşma ihtiyacı hissederler. Bu ihtiyacın etkin bir biçimde karşılanması için de herkesin hitabet sanatı konusunda bilgi ve deneyim edinmesi gereklidir (Selçuk, 2015). Türkçede hitabet sanatını icra edenler, *hatip/konuşmacı*; söylenen söz, *hitabe/konuşma*; konuşmanın yapıldığı kitle, *muhatap/dinleyici* olarak tanımlanmaktadır (Uzun, 2000).

Hitabet; bir düşünceye alıştırmak, bir topluluğu etkilemek, kitleleri yönlendirmek veya harekete geçirmek için planlı olarak yapılan konuşmalardır. *Hitabet, özel yetenek gerektiren sözlü bir türdür.* Hatip ile söz konusu hitaba

Hitabetin ilk, yaygın ve güzel örnekleri Yunanistan ve Roma'da ortaya çıkmıştır.

muhatap olanlar yani dinleyiciler karşı karşıya bulduklarından dolayı, hitabet türü, diğer edebî türlere göre daha zor gerçekleştirilir. Bu nedenle hatibin; bilgiye ve genel kültüre sahip olmasının yanında, rahat ve akıcı konuşma yeteneğini de bünyesinde bulundurması önemlidir (Yaman, 2004).

HİTABETTE BENİMSENECEK TEMEL İLKELER

Hitabeti icra eden kişi, bir sahne sanatçısının özelliklerini taşımalıdır:

Hatip her zaman bir sanat sahnesinde olamayabilir. Fakat hatip sanatsal bir sahne imkânına sahip olmasa da sahne sanatçısının birçok özelliğine sahip olmalıdır. Hatibin; diksiyon, jest, mimik, konuşma ortamı, ses, konuşmasını destekleyen kıyafet ve aksesuarlar gibi tiyatroya ait olan birçok unsuru mümkün olduğu kadar ve abartıya kaçmadan en doğru şekilde kullanabilmesi önemlidir. Bu yönüyle hatip, sahip olduğu sese gerekli olan tonu, ahengi, derinliği, genişliği verebilmelidir. Fikirlerini aktarırken anlatımına katkı sağlayacak vurgu ve tonlamayı yapabilmeli ve ifadelerini hatasız bir şekilde dile getirme yeteneğine sahip olmalıdır (Uzun, 2000).

Hatip, irticalen, dolu dolu ve etkili bir üslupla konuşmalıdır:

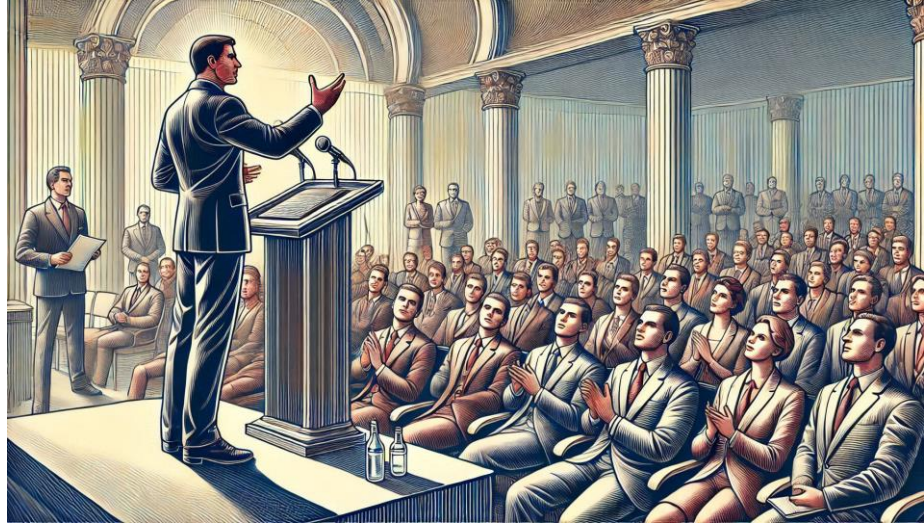
Hitap etme işini yapan kişilerin benimsemesi gereken noktalar; bilgilerini sağlam zemine oturtmak, kültürlü olmak, konuştuğu dilin inceliklerine hâkim olmak, dinleyicileri doyurucu tarzdaki içerikleri planlı, ölçülü ve edebî bir şekilde aktarabilmek şeklinde ifade edilebilir. Hatibin bunu yaparken kullanacağı anlatış biçimi yani üslubu; sade, kolay anlaşılır, açık, etkili ve mantıklı olmalıdır (Uzun, 2000).

Hatip, insan ve toplum mühendisi olmalıdır:

Hatip, dinleyici kitlesi ile doğrudan ve ölçülü bir şekilde yakınlık kurabilecek tarzda insanı tanımalı, insan özelliklerini, birey, kitle psikolojisi ve sosyolojisini bilmelidir. Çünkü etkileşimde olduğu kitle ile ruhen ve kültürel açıdan yakınlık kurabilmesi için, dinleyicileri yönetecek/yönlendirecek yeteneğe ve sosyal bilimler konusunda bilgiye sahip olması gerekmektedir (Uzun, 2000).

Hatip, dinleyici kitlesi ile doğrudan ve ölçülü bir şekilde yakınlık kurabilecek tarzda insanı tanımalı ve sosyolojisini bilmelidir.

Hatip, söz söyleme sanatının kadim kurallarına uymalıdır:

Belirli bir durum karşısında dinleyicileri söylenele inandıracak unsurlarla araçları keşfetme gücü, *söz söyleme sanatı* olarak nitelenmektedir. Aristo ve ondan sonra gelen klasik yazarlar, inandırıcı konuşmanın yapılabilmesi için beş temel kurala uyulması gerektiğini öne sürmektedirler (Vural, 2005):

- *Buluş*: Konuşmayı oluşturan düşüncelerin kaynağı ve özü.
- *Düzenleme*: Konuşmanın kuruluşu ve akışı.
- *Biçem*: Konuşmanın konusuna, gereğine ve dinleyenlerin niteliğine göre kullanılan dil.
- *Bellek*: Konuşanın, bilgilerini zihninde tutma ve anımsama gücü.
- *Değiş*: Konuşmanın ses ve fiziki ses olarak yansıması.

Hitabetteki temel olarak nitelenebilecek bu kurallara uyulması gerektiği düşüncelerini korumakla birlikte 19. yüzyıl düşünür ve yazarları, yeni toplumun insanı ve onun davranışına yönelik anlayışların değiştiğini, dolayısıyla bu durumdan konuşma/konuşmacı/dinleyici gibi unsurların da etkilendiğini ifade etmektedirler. George Compbell tarafından yazılan Rhetoric Felsefesi (1776) adlı eserde, dinleyenleri etkileyerek istenilen psikolojik yönlendirmeleri başarılı bir şekilde yapabilmek için konuşmanın aşağıdaki özellikleri barındırması gerektiği fikri ortaya atılmaktadır (Vural, 2005):

- “Hitap edilen kimselerde bir anlayış uyandırmak,
- İmgelemi¹ hoşnut etmek,
- Tutkuları harekete geçirmek.
- Arzu ve istekleri etki altına almak.”

İyi bir hitabet ve iyi bir hatip aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır (Yaman, 2004):

- Hatip anlattığı konuya gerçekten inanmalıdır.
- Hitabet işini yapan kişi bir hatipte olması gereken vasıfları taşımalıdır.

¹ Geçmiş yaşantılara özgü öğelerle şimdiki yaşantı arasında bağ kurma gücü; hayal gücü, imajinasyon (TDK, 2019).

- Dinleyicilerin her açıdan seviyeleri (anlayış, kültür, zekâ vb.) iyi tespit edilmelidir.
- Hitabet etkinliğinin kesinlikle kendi içinde tutarlı bir planı olmalıdır.
- Hatip pratik zekâyâ ve çok dikkatli bir yapıya sahip olmalıdır.
- Hatip konuşma yaptığı topluluğun psikolojisine dair gerekli bilgiyi edinmelidir.
- Hatip topluluk karşısına çıkabilme yeteneğini kazanmış olmalıdır. Hitap ederken vurgu, ses, ton, durak, ezgi gibi öğeleri kullanmalıdır.
- Hatip sabırlı olmalı ve ani öfkelenme gibi durumlardan kaçınmalıdır.
- Hatip gerektiğinde deyim, atasözü, özdeyiş, nükte vb. araçlardan yararlanmalıdır.
- Hatibin jest ve mimikleri, gereğince ve ölçülü olmalıdır.
- Hatip konuya hâkim olmalı ve dinleyici kitlesiyle göz teması kurmalıdır.

HİTABETTE TEMEL İLKELERE UYMANIN ÖNEMİ

Günümüzde sosyal, gündelik yaşamlarında ve özellikle iş ortamlarında öne çıkan insanların, etkili konuşma yeteneklerini yerinde ve zamanında kullandıkları bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu net bir şekilde özetleyebilecek olan örnekler, yaşanmışlıklar ve tecrübeler, hitabetin gerektirdiği temel ilkelere uymanın önemini ortaya koymaktadır.

Hitabetin ilkelerine uymak, yönetmenin önemli bir adımıdır/basamağıdır:

Özellikle yönetsel yapılarda görev ve sorumluluk üstlenen kişilere bakıldığında birçoğunun etkileyici konuşma özelliğine sahip oldukları görülmektedir. Bu özellikleri, onları diğer insanlardan farklı kılmaktadır. İş adamları, toplum temsilcileri, grup ve topluluk yöneticileri arasında en başarılıları hitabet yeteneğine sahip olanlardır. İyi hatipler yönettikleri veya fikirlerini paylaştıkları dinleyicilerin yüz mimiklerinden ve hareketlerinden onlarla ilgili doğru çözümler yapabilirler ve bu da yine hitabet sanatında ustalaşmakla doğru orantılıdır (Reca, 2006).

Hitabet ilkelerine uymak, medeniyet tasavvuru ve inşası için gereklidir:

Etkili hitabetin insanları etkilemesi açısından önemi büyüktür. Doğru, güzel ve etkili hitapların; heyecanı azalmış bir topluluğa heyecan vererek hayata döndürmek, kaybedilecek gibi görünen davaları kazandırmak, yenilmek üzere olan orduları zafere ulaştırmak, kitlelere idealler aşılacak gibi dikkatle önemsenmesi gereken birçok özelliği vardır (Selçuk, 2015). Bir medeniyetin gelişmesinin temelinde konuşmanın olduğu söylenebilir. Okumak ise bu medeniyetin önemli yapı taşlarından. Okuma gerçekleştirilmeden etkili bir konuşmanın yapılabilmesi zordur. Bugüne kadar gerçekleşen birçok başarının perde arkasında güzel konuşma ve bundan doğan güzel sözlerin etkisi yer almaktadır. Medeniyetlerin kuruluş süreçleri insanlar arası ilişkilerle ortaya çıkar ve bu ilişkilerin temelleri hitabet sanatı ve bu sanatın etkisiyle gelişme imkânı bulur (Reca, 2006).

Hitabet ilkelerinin etkililiği, amaç ve metot farkındalığıyla mümkündür:

İş adamları, toplum temsilcileri, grup ve topluluk yöneticileri arasında en başarılıları hitabet yeteneğine sahip olanlardır.

Etkili ve güzel konuşma sanatı olan hitabetin dikkate değer farklı bir bakış açısı da retorikle olan ilişkisidir.

Hitabette dikkate alınması gereken temel ilkeler aslında amaçlarında yer almaktadır. Nitekim hitabetin amaçlarında; herhangi bir topluluğa bir fikrin, bir amacın izah edilmesi, öğüt verilmesi, bir görüşün benimsetilmesi ve bir fiile teşvik edilmesi gibi odak noktaları dikkati çekmektedir. Söz konusu amaçlara ulaşmak için etkileyici ve güçlü hitapların olması gereklidir. Bunun için öncelikle insanın, kendisini diğer varlıklara karşı üstün kılan akıl ve konuşmak kabiliyetinin bilincinde olması gereklidir. Çünkü insan akıl yürüterek ulaştığı hakikatleri, etkili ve güzel konuşma ve sosyal ilişkileri vasıtasıyla diğer insanlara ulaştırabilir. Çevresiyle sürekli bir etkileşim içinde bulunan ve sosyal bir varlık olan insanın sözlü iletişimini etkili kılabilmesi için; konuşma yolunu tercih ettiğinde, iletmek istediği meseleleri dilin inceliklerine dikkat ederek belirli bir metot, plan ve hedef çerçevesinde sunmasını bilmelidir (Başçı, 2019).

Hitabet bir sisteme dayanır ve bunu yönlendiren/yöneten hatibin amacıdır:

Hitabette temel ilkelere uymanın önemli noktalarından biri; hatibin niçin o konuşmayı yaptığı ve o konuşmada neler yapabileceği ve konuşmayla nelere/nerelere ulaşabileceğinin bilincinde olmasıdır. Bunun için öncelikle hatibin, konuşmasını kendi bakış açısı ve amacıyla yöneteceği/yönetmesi gerektiği düşüncesini benimsemesi gerektiği söylenebilir.

Hitabet yolunda yürümeye başlayanlar, insanlar tarafından aranan bir hatip olmak istiyorlarsa, iyi bir hatibin deneyim ve alışkanlıklarının bir sonucu olarak farkında olmadan yaptığı doğru şeyleri, şuurlu ve istekli bir şekilde yapmalıdırlar. Dinleyicilerin bilgi ve ilgileri göz önünde bulundurularak belirli ve kesin bir konu seçimi yapılmalı ve bu konu açık seçik ve akıcı cümlelerle işlenmelidir. Hitap eden kişi amacının farkında olduğundan dolayı, bu amacına ulaşmak ve hedef kitlesinden beklediği cevabı alabilmek için, tutarlı ve geçerli fikirleri öne sürmesi ve fikirlerinin doğru bir şekilde ifade edilmesi için hangi yollarla sunacağı konusunda bilgili ve bilinçli olmalıdır. Bir başka ifadeyle, bir konuşmanın yapılabilmesi ve ifade edilmesi bir sisteme dayanır. Nitekim hatibin yaptığı her şey hatibin gayesi tarafından yönetilir (Muallimoğlu, 2005).

Hitabetin temel ilkelerine uyulduğu ölçüde sanatsal yönü ortaya çıkar:

Söz söyleme sanatı olan hitabet de resim, müzik mimari vb. gibi güzel sanatlardandır. Bu bağlamda hitabet bir sanat olarak değerlendirildiğinde onun, sanatkâr (hatip) ile muhatabı olan dinleyicinin iç içe bulunduğu *güzel konuşma sanatı* (Uzun, 2000) olarak varlığını sürdürdüğü söylenebilir (Başçı, 2019). Etkili ve güzel konuşma sanatı olan hitabetin dikkate değer farklı bir bakış açısı da retorikle olan ilişkisidir. Retorik; *“etkili söz söyleme, hitabet ilmi ve belagat”* anlamına gelmektedir (Kubbealtı Lügati, 2019). Retorik ve belagat arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bu bağlamda retoriğin *“söz sanatlarını inceleyen bilim dalı”* şeklindeki tanımı belagate yakınlığı ve *“güzel söz söylemeyi ifade eden bir sanat”* şeklindeki tanımı da hitabetle olan ilişkisini ortaya koymaktadır (TDK, 2019; Başçı, 2019).

Hitabet hem bugünü hem de gelecekteki düşünceleri etkileyen bir araçtır:

İyi bir konuşma, konuşma olarak hafızalardan silinse bile, insanların düşünce ve hareketleri üzerinde iz bırakır.

İnsanların toplu bir şekilde bulunduğu ortamlarda, konuşma yapılmasının amacı, insanların düşüncelerini etkilemek/yönlendirmek, mesleki, politik ve ekonomik faaliyetleri ve günlük işleri/gündemleri yönetmektir. Bu tarz etkinliklerde konuşma bir araç ve bir alettir, bir *temsil* veya *sergi* değildir. Dinleyicilerin hatibe verdikleri *cevap* da iyi bir konuşma dinlediklerinden dolayı duydukları zevk olarak nitelenmemelidir. Hatibin konuşmasına verilecek *cevap*, konuşma bittiği anda veya aradan saatler, hatta günler geçtikten sonra, dinleyicilerin o konuşma aracılığıyla neler düşündükleridir, neler yaptıklarıdır. İyi bir konuşma, konuşma olarak hafızalardan silinse bile, insanların düşünce ve hareketleri üzerinde iz bırakır (Muallimoğlu, 2005). Bu bağlamda *hitabetin dinleyicilerin yalnızca bugün var olan düşünceleri etkilemediği söylenebilir. Etkili bir hitabet vasıtasıyla insanların zihinlerinde yer eden düşünceler, gelecekte en uygun zaman ve zeminde ortaya çıkabilir.*

HİTABETE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Konuşma, herhangi bir fikrin veya mevcut durumun savunulması formundan çıkıp, haklı ya da haksızın kim olduğu meselesinin önemsizleştiği bir diyalog hâlini almalıdır. Bununla beraber taraflar (konuşmacı ve dinleyiciler), düello eder bir tarzı benimsemek yerine, dans eder gibi sevinçli bir hâle bürünmelidirler. Konuşma süreci sonunda da bir zafer sevinci veya bir yenilginin acısı gibi bir durum söz konusu olmamalıdır. Etkili bir hitabet için hatibin, konuşmasını etkileyen/etkileyecek faktörlerin de bilincinde olması gereklidir. Konuşma yapılırken göz önünde bulundurulması gereken bu faktörler şu şekilde ifade edilmektedir (Ünalın, 2007):

Dinleyicinin İhtiyacı: Konuşma, konuşmacıya ya verilmiştir ya da konuşmacı uzman olduğu konuda konuşmak üzere oraya davet edilmiştir. Her iki durumda da konuşmacı, dinleyici kitlesinin ihtiyaçlarını iyi belirlemeli ve konuşma içeriğini ona göre biçimlendirmelidir.

Konunun Güncelliği ve Konuşmanın Güncelleştirilmesi: Konuşma konusu, dinleyicilerle ilişkilendirilmeli ve güncelleştirilmelidir.

Konuya Temel Kaynaklardan Hazırlanma: Konuşma konusu, temel kaynaklardan hazırlanmalıdır.

Konuşma Ortamı: Her şey her yerde konuşulmaz. Konuşmacı neyi, nerede konuşacağını iyi hesaplamalıdır.

Konuşmacının Sağlık Durumu: Konuşmacı, sağlığına dikkat etmelidir.

Ses ve Ses Düzeni: Konuşmacı sesine konunun duygu durumunu yansıtabilmelidir.

Görsel Materyaller: Görselliğin önem kazandığı bir dünyada yaşıyoruz. Bazen bir resim bin kelimeye bedeldir. Anlatılan konuyu, dinleyicinin gözünde canlandırabilmesi için ilgili resim ve fotoğraflarla konu desteklenmelidir.

Giyim: Konuşmanın yapılacağı yere, konuşmanın türüne ve dinleyicilere göre doğal bir giyim gerekir. Temiz ve rahat giysiler giyilmelidir. Dar kemerler solunumu zorlaştırır.

Duruş: Omuzlar doğal olarak gergin, çene hafifçe yukarıda ve eller doğal bir şekilde kullanılmalıdır.

Konuşma Yerinin Düzenlenmesi: Konuşma yapılacak yer konuşmacıyı yakından ilgilendirmelidir. Konuşma yapılacak yer dinleyicilerin konuşmacıyı rahatça görebileceği yükseklikte olmalıdır. Işık iyi düzenlenmiş olmalıdır. Mimikler ve jestler görülebilmelidir. Bununla birlikte ışık spotları gözleri alacak kadar yoğun bir şekilde konuşmacının üzerine çevrilmemelidir.

Söze Başlayış: Hazırlıksız görünmemeli ve negatif ruh hâline iten ifadelerden kaçınılmalıdır.

Konuşma yapılacak yer dinleyicilerin konuşmacıyı rahatça görebileceği yükseklikte olmalıdır.

Örnek

- Konuşmada tavsiye edilmeyen giriş ifadeleri;
- “Pek hazırlık yapamadım. Kusuruma bakmayın.”
- “Üzerinize afiyet, biraz rahatsızım.”
- “Heyecanlandım. Karşınızda nasıl konuşacağımı bilmiyorum.”
- “Benden önce çok güzel konuşmuş olan değerli hocamızdan sonra sizlere bir şeyler söylemenin zorluğunu çekiyorum.”

İyi hazırlanılmamış olursa bile son derece arzulu, şevkli ve dinç bir görünüm oluşturulmalıdır. Bunun yanı sıra ilgi çekici sözlerle konuşmaya başlamak, her zaman dikkat çeker.

Örnek

- Konuşmada tavsiye edilen giriş ifadeleri;
- “Şimdi anlatacağım şeyler, sizi şaşırtmasın.”
- “Günümüzün en önemli sorunu nedir, acaba?”
- “Böyle giderse beş yıl sonra bu konuda ne durumda olacağımızı hiç tahmin edebiliyor musunuz?”

İçtenlik: Son derece içten, gönülden gelen her söz, dinleyicinin sadece kafasına değil, kalbinde de yer eder. Gösterişten, akıl satmaktan, kibir ve gururdan uzak bir tavır sergilenmelidir.

Dale Carnegie’ye göre, konuşmaya etki eden faktörler şu şekildedir (Vural, 2005):

- *“Kişiliğinizi geliştiriniz.*
- Yorgunken söz söylemeyiniz. Dinleniniz, spor yapınız ve enerji biriktiriniz.
- Enerjinizi donuklaştıracak hiçbir şey yapmayınız. Enerjide çekicilik vardır. Yaban kazları buğday tarlasına nasıl üşüşürse, halk da enerjili konuşmacının etrafında toplanır.
- Temiz ve çekici giyiniz. İyi giyinmiş olmanın verdiği duygu insanın kendine karşı saygısını artırır.
- *Gülümseyiniz. Dinleyicilerin karşısına onlarla karşılaşmaktan memnun bir tavırla çıkınız.*
- Dinleyicilerinizi bir araya toplayınız. Dağınık olduğunda hiçbir grup etkilenmez.
- Eğer küçük bir kitleye söz söylüyorsanız onları küçük bir odaya alınız. Kürsüye çıkmayınız. Dinleyicilerle aynı seviyede olunuz. Konuşmanızı içten, resmiyetten uzak bir tavırla, karşılıklı konuşuyormuş gibi yapınız.
- Havayı temiz tutunuz.
- Sahneyi ışıklarla aydınlatınız.
- Bir eşyanın arkasına geçmeyiniz. Masaları sandalyeleri bir kenara itiniz.”

Etkili bir konuşma için, dil bilgisi kuralları, söylem yetkinliği ve dilin sosyal yapısı açısından gerekliliklerin yerine getirilmesi ön şarttır.

Bireysel Etkinlik

- Hitabet konusunda gelişim sağlamak için topluluk karşısında konuşma pratikleri yapmak gerekmektedir. Siz de arkadaşlarınızla birlikte bir konu belirleyerek onların karşısında bir hitabet etkinliği düzenleyiniz. Hitabet sürecinizi yönetirken, bu ünite kapsamında size sunulan tavsiyeleri dikkate alarak hareket etmeye çalışınız. Hitabet etkinliğiniz tamamlandıktan sonra arkadaşlarınızın geri bildirimlerini alınız.

Temel konuşma engelleri; konuşana, konuşmaya, dinleyene ve ortama bağlı engellerdir.

Konuşmanın başarısı ve etkililiği bazı engeller tarafından da etkilenmektedir. *Temel konuşma engelleri; konuşana, konuşmaya, dinleyene ve ortama bağlı engellerdir* (Akbayır, 2011). Etkili bir konuşmayı, konuşmanın fiziksel unsurlarıyla beraber zihinsel unsurları da etkilemektedir. Bu noktada hem fiziksel hem de zihinsel unsurlar birbiriyle uyumlu olmalıdır. Etkili bir konuşma için, dil bilgisi kuralları, söylem yetkinliği ve dilin sosyal yapısı açısından gerekliliklerin yerine getirilmesi ön şarttır. Ayrıca konuşma eğitimi konusu; fizyolojik, fiziksel, psikolojik ve toplumsal boyutlardan oluşur. Bu boyutlardan biri olan birey psikolojisi, konuşma sürecinde olumlu bazen de olumsuz sonuçlar üretir (Kınay ve Özkan, 2014).

Kişinin konuşma yaparken farklı nedenlerden dolayı kaygı duyması ve konuşmasının etkilenmesi, kendisini ifade edememesinden çok daha önemli bir etkidir. Kaygı; kişilik, durum ve olay kaynaklı olabilir (Aykaç ve Çetinkaya, 2013). Anlamlı ve etkili bir konuşma yapabilmenin şartlarından biri de birey psikolojisi alanına giren kaygıyı kontrol edebilme gücüdür. Konuşma kaygısı, fizyolojik, zihinsel, duygusal ve biyolojik-kalıtısal nedenlerden meydana gelebilir. Bu sebeplerle beraber konuşmanın da kolay bir eylem olmadığı göz önüne alındığında, bireyin konuşmak istememesi, konuşmadan kaçınması ve eğer zorlama da yapılırsa konuşmaya karşı soğukluk gibi davranışlar ortaya çıkabilir. *Konuşmaya tepki olarak geliştirilen konuşma kaygısı duygusal açıdan kızgınlık, üzüntü, korku; fiziksel açıdan da terleme, kalp atış hızının artışı şeklinde kendisini gösterebilir.* Özellikle topluluk karşısında konuşma icra etme görevi olan eğitimciler için bu konuşma kaygısı durumunun önüne geçilmesi önemlidir. Bu nedenle bireyin, kaygı açısından uç seviyelerde değil, orta düzeyde yani başarıya dönük bir hareket hâlinde olması önerilmektedir. Orta düzey bir kaygı durumunun da bireyi konuşma öncesi hazırlık ve uygulama aşamalarında desteklediği öne sürülmektedir (Özkan ve Kınay, 2015).

Bu noktada eğer olması gereken seviyede tutulmazsa, güzel bir konuşmayı olumsuz yönde etkileyen konuşma kaygısı hakkında gerekli bilgiye ve bilinçli farkındalığa sahip olunmasının çözüm için çok önemli olduğu çıkarımı yapılabilir. Çünkü bazen sorun olarak gördüğü konu(lar)da önceden bilgi sahibi olması ve o konuya dair bilinçli farkındalığı, bireyin zihinsel ve fiziksel olarak çözüme odaklanmasını sağlayabilir. Dolayısıyla kaygı oluşturan konular/ortamlar/insanlar hakkında sahip olunan bilgi ve bilinçli farkındalığın, güzel hitap etme amacı taşıyan bireylerin çözüm arayışına yönelmelerine ve cesaretle *uygulama* seviyesine geçmelerine katkı sağlayabilir.

HİTABETTE UZAK DURULACAK TEMEL İLKELER

Hitabeti başarmaya dair olumsuz düşünceler zihinden uzaklaştırılmalıdır:

Hitabet, yetenekli olan kişilerin başarı elde ettiği bir uygulama veya bir sanat değildir. Bu sanat için çaba sarf eden, elinden geleni yapan çok sayıda kişinin başarıya ulaşması söz konusudur. Hatta utangaç insanların birçoğu, bu sanat vasıtasıyla utangaçlıklarını ve topluluk karşısından ne yapacaklarını bilememe hissini yenmişlerdir. Dolayısıyla hitabette ilk olarak; “Ben bu işi

başaramam/üstesinden gelemem/başaramam” gibi olumsuz ve yanlış düşüncelerden uzak durmak gerekmektedir (Reca, 2006).

Konuşma becerisindeki sorunlar dinlemeyi ve iletişimi olumsuz etkiler:

Göz ve kulaklara hitap eden daha çok sayıda anlaşma araçları bulunmasına rağmen, bir anlaşma ve yakınlaşma vasıtası olan konuşma, düşüncelerin ve duyguların ifadesi açısından insanlığın varoluşundan bu yana hiçbir şekilde değerini yitirmemiştir. Araştırmalarda, insanların bir gününün % 50 ile % 80’lik bir bölümünü iletişim kurarak geçirdikleri ortaya konulmaktadır. İnsanlar iletişim kurma zamanlarının da ortalama % 45’ini dinleyerek, % 30’unu konuşarak, % 16’sını okuyarak, % 9’unu ise yazarak geçirmektedirler (Başaran ve Erdem, 2009). Dinlemenin gerçekleşebilmesi veya insanların karşılıklı olarak birbirlerini etkin bir şekilde dinleyebilmeleri için konuşmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü bir insanın konuşma becerisinin sorunlu olması durumunda, % 75 (dinleme ve konuşma) oranında iletişim kurmakta problem yaşayacağı söylenebilir (Akkaya, 2012).

Konuşmayı bozan etkenlerden uzak durulmalıdır:

Literatürde konuşma bozukluklarının nedenleri yapısal, görevsel ve psikolojik nedenler olmak üzere üç başlık altında incelenebilir. Konuşmayı olumsuz etkileyen yapısal nedenler; dil kaslarının normal işleyişinin olmaması, dil bağı denin dilaltı bağlantısının dil ucuna uzaması, burunda et oluşu, dişlerle ilgili anatomik problemler, çene ve kas sınırları vb. ile ilgili sorunlardır. Yapısal bir sorun yoksa fakat hâlâ konuşma ile ilgili unsurların tam olarak görevlerini yerine getirmediği, öğrenme ve alışkanlıkla ilgili konuşma bozuklukları varsa bunlar da görevsel nedenlerle ilgilidir. Örneğin, evde yabancı bir dil konuşuluyorsa ve bu dilin niteliği her zaman kullanılan dilden farklıysa bireyin konuşmasında görevsel bozukluk oluşabilir. İnsanın konuşmaya dair bir yetersizliğinin olmaması ve konuşma organlarının da tam çalışmasına rağmen oluşan konuşma bozukluğu ise psikoloji kaynaklıdır (Akkaya, 2012).

Güzel konuşmaya dair olumsuz düşüncelerden uzak durulmasının yanında konuşmayı bozacak her türlü etkenden de uzak durulması gerekmektedir.

Konuşmayı bozan etkenler maddelerle şu şekilde belirtilebilir (Yaman, 2004):

- “Kelime hazinesinin yetersizliği,
- Söyleyiş (telaffuz) hataları,
- Bölge ağızlarının etkisi,
- Yabancı kelime kullanma alışkanlığı,
- Konuşmada düzenin bozulması,
- *Dilimiz konusunda bilgi ve ilgi eksikliği,*
- Türkçe kökenli bilinmeyen kelimelerle konuşmak,
- Konuşmaya yardımcı unsurları kullanmamak,
- Özgüven eksikliği,

Literatürde konuşma bozukluklarının nedenleri yapısal, görevsel ve psikolojik nedenler olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

- Asalak kelimelerin² kullanılması,
- Kendisini beğenmek,
- *Kendisini yetersiz bulmak,*
- Bencillik,
- Çok konuşmak, gevezelik,
- Acelecilik,
- Gereksiz ve yersiz çıkışlar,
- Boşboğazlık,
- Kırıcılık,
- İlgisizlik, sözü kesmek,
- *Yapmacıklık,*
- Övünmek,
- Dedikodu yapmak,
- Tehdit eder gibi konuşmak,
- Tartışmadan kesin konuşmak,
- Kelimeleri, sesleri uzatmak,
- *Kelimeleri tekrarlamak,*
- Kaba, argo sözler söylemek,
- Sözü gevelemek,
- Konuşmada genel adap kurallarına uymamak,
- Konuşma türlerini bilmemek,
- *Planlı konuşmayı bilememek,*
- Sesleri değiştirmek ve pelteklik,
- Bazı ses ve kelimelerin atlanması,
- Vurgu ve tonlama bozuklukları,
- Kimi seslerin yutulması,
- Çok hızlı veya yavaş konuşmak,
- Tekdüze konuşmak,
- Yanlış ve yersiz duraklar yapmak,
- Nefesin yeterli olmaması,
- Sesi titretmek,
- *Jest ve mimikle çok abartılı konuşmak,*
- Ağzı içinde konuşmak (dudak, dil, diş tembelliği),
- Dinlemeyi bilmemek.”

Güzel konuşmaya dair olumsuz düşüncelerden uzak durulmasının yanında konuşmayı bozacak her türlü etkenden de uzak durulması gerekmektedir.

² İletişim sırasında gereksiz, anlam yükü taşımayan veya mesajın netliğini azaltan ifadeler. Örneğin; ııı, şey, eee vb. (Yaman, 2022)

Örnek

•Etkili hitabet kelimelerle mümkündür; “Kamus, bir milletin hafızası, yani kendisi; heyecanı, hassasiyetiyle, şuuruyla. Kamusa uzanan el namusa uzanmıştır. Her mukaddesi yıkan Fransız İhtilali, tek mukaddese saygı göstermiş: kamusa.” Cemil Meriç'in bu sözünde milletlerin en değerli hazinelerinden biri olan sözlükler ve sözcüklerin önemi vurgulanmaktadır. Kamus, bir dilin bütün kelimelerini içine alan büyük sözlük demektir. Türkçe kelimelerin yerini yabancı kelimelerin aldığı günümüzde, kamusa yani güzel Türkçemizin kelimelerine sahip çıkılması gerekmektedir.

Konuşma yetersizliklerinden uzak durulmalıdır:

Literatürde konuşma becerisine yönelik sorunların farklı şekillerde ortaya çıkabileceği söylenmektedir. Konuşma yetersizlikleri olmasının genelde iletişimi, özelde ise konuşma becerisini olumsuz yönde etkilediği öne sürülmektedir. Aşağıda maddelerle ifade edilen konuşma yetersizliklerinin genel çatı olarak; *zihinsel kurgulama yetersizlikleri, fiziksel sorunlar, kullanılan dilin kurallarına hâkim olmama, dil bilgisi kurallarını uygulayamama, davranış bozuklukları ve gerekli bilgi eksikliği* gibi nedenlerden kaynaklandığı görülmektedir. Bununla beraber konuşma ile ilgili sorunların bireysel olduğu göz önüne alındığında maddelerin artacağı şüphesizdir. Bu noktada tespit edilen konuşma yetersizlikleri aşağıda ifade edilmektedir (Akkaya, 2012):

- “Sesleri çıkartamamak,
- Sesleri titretmek,
- Sesleri uzatmak,
- Sesini ayarlayamamak,
- Ses değiştirmek,
- Ağız içinde konuşmak,
- Vurgu ve tonlama bozuklukları yapmak,
- Yersiz duraklar yapmak,
- Nefesi ayarlayamamak,
- Kavrama eksikliği,
- *Kelime hazinesinin yetersiz olması,*
- Dil bilgisi kurallarını kendi konuşmasına uygulayamamak,
- Çekingen konuşmak,
- Çok hızlı ya da yavaş konuşmak,
- Yerel ağızla konuşmak,
- Tekdüze konuşmak,
- Özgüven eksikliğinin olması,
- Kısa ve yetersiz konuşmak,
- *Dağınık konuşmak,*
- Gereksiz söz söylemek

Konuşma yetersizlikleri olmasının genelde iletişimi, özelde ise konuşma becerisini olumsuz yönde etkilediği öne sürülmektedir.

- Gereksiz jest ve mimikler yapmak,
- Sözcükleri tekrarlamak,
- Kaba ve argo sözler kullanmak,
- Konuşma kurallarına uymamak,
- Bilmediği bir konuda biliyormuş gibi davranmak,
- Topluluk karşısında konuşamamak,
- Kendini beğenmek,
- Konuşma sırasında karşıdakinin sözünü sürekli kesmek,
- Konuşmayı gereksiz yere uzatmak ya da yerli yersiz konuşmak,
- *Konuşma sırasında başkalarıyla alay etmek,*
- Dinlemeyi bilmemek,
- Sert, kırıcı ve yapmacık davranmak.”

Konuşma becerisine yönelik sorunların birçok nedenden kaynaklandığı görülmektedir. *Bu sorunları tamamen ortadan kaldırmak söz konusu olmasa da olumsuz etkilerini azaltmak için gerek sosyal veya eğitim ortamlarında; hikâye anlatma, drama, tiyatro, pandomim vb. çalışmalar yapılabileceği önerilmektedir.* Bu çalışmalar sayesinde özellikle amacı olan dinleyicilerden oluşan toplulukların karşısına çıkacak konuşmacı/eğiticilerin fikirlerini ifade etmede; kelimeleri daha uygun sıralamayı, kendi seslerine güvenmeyi, sözel sunumlarını icra ederlerken kendilerine dair güven duygularını yitirmemeyi öğrenmeleri mümkün görünmektedir. Bunun yanında eğitim ortamlarında gazete ve dergi yazılarının okunup anlatılması, tahmin, sıralama, sınıflama, ilişki kurma ve yorumlama çalışmaları konuşma becerisini geliştirmektedir. Eğitim mekânlarının daha canlı hale getirilmesi, tartışmalar, söz korusu ve karikatür ya da grafikler üzerine fikir yürütme gibi etkinlikler bu beceriyi destekler. Ayrıca, sesleri doğru ve etkin kullanma, tekerleme söyleme ve kişilerin psikolojik ya da fiziksel özelliklerini sözel olarak analiz etme gibi uygulamalar da önemli katkılar sağlar. Bu uygulamaların verimli bir şekilde gerçekleşebilmesinin de öncelikle *konuşma sorunlarının tespit edilmesine* bağlı olduğu unutulmamalıdır (Akkaya, 2012).

Konuşma sorunlarının çözümü için gerek sosyal gerekse eğitim ortamlarında etkinlikler ve alıştırmalar yapılmalıdır.

Bireysel Etkinlik

- Güzel dilimiz Türkçenin en değerli hazineleri geçmişten bugüne kültürel miras olarak aktarılan sözlükleridir. Teknolojik imkânlar vasıtasıyla bu sözlükler, günümüzde internet ortamında öğrencilere, araştırmacılara daha doğrusu bilgiye ulaşmak ve kültürüne sahip çıkmak isteyen herkese sunulmaktadır. Siz de Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lügati, Nişanyan Sözlük gibi internet kaynaklarından her gün bilmediğiniz bir kelimeyi hafızanıza kazandırmaya çalışınız.

Özet

•Güzel sanatlar içinde yer alan ve amacı insanları ikna etmek olarak nitelenen hitabet bir söz sanatıdır. Sözü güzel söylemenin karşılığı; bir anlayışı bir düşünceyi yaymak ve onu dinleyicilere benimsetmektir. İnsan hitabet sanatına gerek bireysel gerekse sosyal açıdan ihtiyaç duyar. Literatürde insanın hem özel hayatında hem de iş hayatında hitabetin öneminin büyük olduğu, ilim ve sanatların gelişmesinde etkisinin bulunduğu ifade edilmektedir.

•HİTABET KAVRAMI

Hitabet, “*etkili söz söyleme sanatı*” olarak tanımlanır. Hitabet sanatı sayesinde bir topluluk karşısında duygu ve düşünceler doğru, güzel ve etkili bir biçimde ifade edilebilir ve bir anlayışın-fikrin yayılması sağlanabilir. İnsanlar yaşları, işleri ve konumları ne olursa olsun, hayatlarının herhangi bir anında, herhangi bir nedenle topluluk karşısında konuşma ihtiyacı hissederler. Bu ihtiyacın etkin bir biçimde karşılanması için de herkesin hitabet sanatı konusunda bilgi ve deneyim edinmesi gereklidir. Türkçede hitabet sanatını icra edenler, hatip/konuşmacı, söylenen söz, hitabe/konuşma, konuşmanın yapıldığı kitle ise muhatap/dinleyici olarak tanımlanmaktadır.

•HİTABETTE BENİMSENECEK TEMEL İLKELER

Öncelikle inandırıcı konuşmanın yapılabilmesi için beş temel kurala uyulması gerekmektedir:

Buluş: Konuşmayı oluşturan düşüncelerin kaynağı ve özü.

Düzenleme: Konuşmanın kuruluşu ve akışı.

Biçem: Konuşmanın konusuna, gereğine ve dinleyenlerin niteliğine göre kullanılan dil.

Bellek: Konuşanın, bilgilerini zihninde tutma ve anımsama gücü.

Deyiş: Konuşmanın ses ve fiziki ses olarak yansması.

•HİTABETTE TEMEL İLKELERE UYMANIN ÖNEMİ

Hitabetin ilkelerine uymak yönetmenin önemli bir adımıdır/basamağıdır:

Özellikle yönetsel yapılarda görev ve sorumluluk üstlenen kişilere bakıldığında birçoğunun etkileyici konuşma özelliğine sahip oldukları görülmektedir.

Hitabet ilkelerine uymak medeniyet tasavvuru ve inşası için gereklidir:

Doğru, güzel ve etkili hitapların; heyecanı azalmış bir topluluğa heyecan vererek hayata döndürmek, kaybedilecek gibi görünen davaları kazandırmak, yenilmek üzere olan orduları zafere ulaştırmak, kitlelere idealler aşılacak gibi dikkatle önemsenmesi gereken birçok özelliği vardır.

Hitabet ilkelerinin etkililiği, amaç ve metot farkındalığıyla mümkündür:

Çevresiyle sürekli bir etkileşim içinde bulunan ve sosyal bir varlık olan insanın sözlü iletişimini etkili kılabilmesi için; konuşma yolunu tercih ettiğinde, iletmek istediği meseleleri dilin inceliklerine dikkat ederek belirli bir metot, plan ve hedef çerçevesinde sunmasını bilmelidir.

Hitabet bir sisteme dayanır ve bunu yönlendiren/yöneten hatibin amacıdır:

Hitabette temel ilkelere uymanın önemli noktalarından birisi; hatibin niçin o konuşmayı yaptığı ve o konuşmada neler yapabileceği ve konuşmayla nelere/nerelere ulaşabileceğinin bilincinde olmasıdır.

Özet (devamı)

•Hitabetin temel ilkelerine uyulduğu ölçüde sanatsal yönü ortaya çıkar. Söz söyleme sanatı olan hitabet, resim, müzik mimari vb. gibi hitabet de güzel sanatlardandır. Bu bağlamda hitabet bir sanat olarak değerlendirildiğinde onun, sanatkâr (hatip) ile muhatabı olan dinleyicinin iç içe bulunduğu “güzel konuşma sanatı” olarak varlığını sürdürdüğü söylenebilir.

Hitabet hem bugünü hem de gelecekteki düşünceleri etkileyen bir araçtır: Hatibin konuşmasına verilecek “cevap,” konuşma bittiği anda veya aradan saatler, hatta günler geçtikten sonra, dinleyicilerin o konuşma aracılığıyla neler düşündükleridir, neler yaptıklarıdır. İyi bir konuşma, konuşma olarak hafızalardan silinse bile, insanların düşünce ve hareketleri üzerinde iz bırakır.

•**HİTABETE ETKİ EDEN FAKTÖRLER** Dinleyicinin İhtiyacı: Konuşmacı, dinleyici kitlesinin ihtiyaçlarını iyi belirlemeli ve konuşma içeriğini ona göre biçimlendirmelidir. Konunun Güncelliği ve Konuşmanın Güncelleştirilmesi: Konuşma konusu, dinleyicilerle ilişkilendirilmeli ve güncelleştirilmelidir.

Konuya Temel Kaynaklardan Hazırlanma: Konuşma konusu, temel kaynaklardan hazırlanmalıdır. Konuşma Ortamı: Her şey her yerde konuşulmaz. Konuşmacı neyi, nerede konuşacağını iyi hesaplamalıdır.

Konuşmacının Sağlık Durumu: Konuşmacı, sağlığına dikkat etmelidir. Ses ve Ses Düzeni: Konuşmacı sesini konunun duygu durumunu yansıtabilmelidir.

Görsel Materyaller: Anlatılan konuyu, dinleyicinin gözünde canlandırabilmesi için, ilgili resim ve fotoğraflarla konu desteklenmelidir. Giyim: Konuşmanın yapılacağı yere, konuşmanın türüne ve dinleyicilere göre doğal bir giyim gerekir. Temiz ve rahat giysiler giyinmeliyiz. Dar kemerler solunumu zorlaştırır. Duruş: Omuzlar doğal olarak gergin, çene hafifçe yukarıda ve eller doğal bir şekilde kullanılmalıdır. Konuşma Yerinin Düzenlenmesi: Konuşma yapılacak yer konuşmacıyı yakından ilgilendirmelidir. Konuşma yapılacak yer dinleyicilerin konuşmacıyı ve hareketlerini/ifadelerini rahatça görebileceği yükseklikte olmalıdır. Söze Başlayış: Hazırlıksız görünmemeli ve iyi hazırlanılmamış olursa bile, özgüven eksikliği hissi veren sözlerle konuşmaya giriş yapılmamalıdır. Bunun yerine arzulu, şevkli, dinç bir görünüm oluşturulmalıdır. İçtenlik: Son derece içten, gönülden gelen her söz, dinleyicinin sadece kafasına değil, kalbinde de yer eder.

•**HİTABETTE UZAK DURULACAK TEMEL İLKELER** Hitabeti başarmaya dair olumsuz düşünceler zihinden uzaklaştırılmalıdır: hitabette ilk olarak; “Ben bu işi başaramam/üstesinden gelemem/başaramam” gibi olumsuz ve yanlış düşüncelerden uzak durmak gerekmektedir. Konuşma becerisindeki sorunlar dinlemeyi ve iletişimi olumsuz etkiler: Dinlemenin gerçekleşebilmesi veya insanların karşılıklı olarak birbirlerini etkin bir şekilde dinleyebilmeleri için konuşmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü bir insanın konuşma becerisinin sorunlu olması, %75 (dinleme + konuşma) oranında iletişim kurmakta problem yaşayacağı söylenebilir. Konuşmayı bozan etkenlerden uzak durulmalıdır: Konuşma bozukluklarının nedenleri yapısal, görevsel ve psikolojik nedenler olmak üzere üç başlık altında incelenebilir. Konuşma yetersizliklerinden genel uzak durulmalıdır: Konuşma yetersizlikleri genel çatı olarak; zihinsel kurgulama yetersizlikleri, fiziksel sorunlar, kullanılan dilin kurallarına hâkim olmama, dil bilgisi kurallarını uygulayamama, davranış bozuklukları ve gerekli bilgi eksikliği gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdaki kavramlardan hangisi “temel beceriler, düşünce, anlatım, duygu, haber, uzaklık ve etki gibi birçok kavramı içeren çok boyutlu, karmaşık ve karşılıklı olarak gerçekleşen bir anlaşmayı” ifade etmektedir?
  - a) İletişim süreci
  - b) Düşünme süreci
  - c) Kodlama süreci
  - d) Kod açma süreci
  - e) Belirsizlik süreci
2. “Bir düşünceye alıştırmak, bir topluluğu etkilemek, kitleleri yönlendirmek veya harekete geçirmek için planlı olarak yapılan konuşmalar” aşağıdaki kavramlardan hangisi ile ifade edilmektedir?
  - a) Muhatap
  - b) Fonetik
  - c) Diksiyon
  - d) Hitabet
  - e) Değiş
3. Aşağıdaki tanımlardan hangisi “buluş” kavramını tanımlamaktadır?
  - a) Konuşmanın konusuna, gereğine ve dinleyenlerin niteliğine göre kullanılan dil
  - b) Konuşanın, bilgilerini zihninde tutma ve anımsama gücü
  - c) Konuşmayı oluşturan düşüncelerin kaynağı ve özü
  - d) Konuşmanın kuruluşu ve akışı
  - e) Konuşmanın ses ve fiziki ses olarak yansımaları
4. Aşağıdakilerden hangisi Aristo ve klasik yazarlara göre inandırıcı konuşma yapılabilmesi için gereken 5 temel kuraldan biri değildir?
  - a) Buluş
  - b) Değiş
  - c) Biçem
  - d) Düzenleme
  - e) Yönelme
5. Aşağıdakilerden hangisi konuşmayı bozan etkenlerden değildir?
  - a) Acelecilik
  - b) Özgüven eksikliği
  - c) Boşboğazlık
  - d) Kırıcılık
  - e) Gülümsemek

6. Aşağıdakilerden hangisi “etkili söz söyleme, hitabet ilmi ve belagat” anlamına gelmektedir?
- Bıçem
  - Retorik
  - İletişim
  - Hatip
  - Muhatap
7. Aşağıdakilerden hangisi konuşma yetersizliklerinden değildir?
- Ses değıştirmek
  - Sesleri titretmek
  - Akıcı konuşmak
  - Gereksiz söz söylemek
  - Yerel ağızla konuşmak
8. “Konuşmanın konusuna, gereğine ve dinleyenlerin niteliğine göre kullanılan dil” aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?
- Güncellik
  - Değiş
  - Bıçem
  - İçtenlik
  - Buluş
- I. Yapısal nedenler
II. Görevsel nedenler
III. Psikolojik nedenler
9. Yukarıdakilerden hangisi ya da hangileri konuşma bozukluklarının nedenlerindedir?
- Yalnız I
  - Yalnız II
  - I ve II
  - I ve III
  - I, II ve III
10. Aşağıdakilerden hangisi konuşmaya etki eden fiziki faktörlerden biri değildir?
- Sahnenin ışık durumu
  - Bir eşyanın arkasına gizlenmek
  - Temiz ve çekici giyinme
  - Konuşmacının psikolojik durumu
  - Konuşma yerinin düzeni

Cevap Anahtarı

1.a, 2.d, 3.c, 4.e, 5.e, 6.b, 7.c, 8.c, 9.e, 10.d

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akbayır, S. (2011). *Sözlü Anlatım-Nasıl Konuşabilirim?*, Ankara: Pegem.
- Akkaya, A. (2012). Öğretmen Adaylarının Konuşma Sorunlarına İlişkin Görüşleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 405-420.
- Aykaç, M., Çetinkaya, G. (2013). Yaratıcı Drama Etkinliklerinin Türkçe Öğretmen Adaylarının Konuşma Becerilerine Etkisi. *Turkish Studies*, 8(9), 671-682.
- Başaran, M., Erdem, İ. (2009). Öğretmen Adaylarının Güzel Konuşma Becerisi ile İlgili Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(3), 743-754.
- Başçı, A. (2019). Hitabet Sanatı ve Eski Yunan-Roma, Türk ve Cahiliye Dönemi Arap Hitabeti. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 31-48.
- Kınay, İ., Özkan, E. (2014). Öğretmen Adayları İçin Konuşma Kaygısı Ölçeği (ÖAKKÖ) Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Turkish Studies*, 9(5), 1747-1760.
- Kubbealtı Lügati, (2019). <http://www.lugatim.com>, (Erişim Tarihi: 05.06.2019).
- Muallimoğlu, N. (2005). *Bütün Yönleri ile Hitabet-Konuşma Sanatı*, 7. Baskı, İstanbul: Avcıol.
- Özkan, E., Kınay, İ. (2015). Öğretmen Adaylarının Konuşma Kaygılarının İncelenmesi (Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Örneği). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(3), 1290-1301.
- Reca, Ö. F. (2006). *Hitabet Sanatı*, İstanbul: Akis Kitap.
- Selçuk, A. (2015). *Diksiyon ve Hitabet*, Ankara: Altın Anahtar.
- Serarslan, H. (2006). Türk Hitabet Sanatı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 559-562.
- Sönmez, N. (2016). Cahiliye Döneminde Hitabet. *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 2(16), 820-840.
- TDK, (2019). Güncel Türkçe Sözlük, <http://sozluk.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 05.06.2019).
- Topçuoğlu, F, Özden, M. (2012). *Diksiyon ve Konuşma Eğitimi*, Ankara: Pegem.
- Uzun, M. (2000). Türk Hitabet Tarihine Genel Bir Bakış. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19, 145-169.
- Ünal, Ş. (2007). *Sözlü Anlatım*, 2. Baskı, Ankara: Nobel.
- Vural, B. (2005). *Doğru ve Güzel Konuşma*, İstanbul: Hayat.
- Yaman, E. (2004). *Doğru Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı-Sözlü Anlatım*, 3. Baskı, Ankara: Gazi.
- Yaman, E. (2022). Yeni Kuşağın Dilinde Asalak Ses ve Sözcükler. *Türk Dili*, 71(842), 58-63.